

GRECSÓ KRISZTIÁN

Három gödör

GRECSÓ KRISZTIÁN (1976) Békéscsaba

Éva karján feküdt, mint egy csecsemő, a fehér csokor. A temetkezési vállalkozó rászólt, igyekezzen már, ossza szét hamar. Büszkén néztem, ahogy méltósággal kezdi átadni a családtagoknak a szálakat. Nem játszott túl, nem bosszulta meg az illetlen mondatot, éppen úgy nyújtotta oda a gyerekei kezébe a virágot, mintha ez a modortalanság el sem hangzott volna.

A kanális túloldalán eldöcögött a délutáni vicinális. Odavonzotta a szemem, megláttam, hogy körben, a most illetlenül tágasnak tűnő alföldi látóhatárban mindenütt szakad. Amint apám sógorának koporsóját leengedték a sírgödörbe, krisztusi szél támadt. Alexander nem volt vallásos, talán senki sem asszociált a Jézus halálakor kitört viharra – én biztosan nem. Azt figyeltem, hogy az unokáin nincs kabát, zakóban fagyoskodnak a sír mellett, biztosan színes, divatos dzsekikben járnak, a temetésre nem volt miben jönni.

– Nektek is jut – mondta Éva az öcsémre nézve, de még nem adott neki.

Megint csodáltam. Nem suttogott, nem volt teátrálisan tapintatos, nem kellett mutatnia, hogy meg van rendülve. Megfordult maga körül, aztán adott Szabolcsnak egy szegfűt. Jutott nekem is. Már majdnem elfogyott, amikor Katalin, a nagynénénk megmozdult. Egyetlen apró lépés, Éva, Alexander első és sokáig egyetlen menyé mégis azonnal érzékelte a közeledést, és egy tágabb körben is ellenőrizte, kinek illene még adni a virágból.

Böbe nagynéném, az özvegy, elindult a sír felé, hogy mielőtt behantolják a gödröt, a koporsóra dobja a búcsúvirágot. Mint apám valamennyi testvérének, alig láthatóan neki is remegett a feje.

– Visszaadom, ha kell! – ajánlottam föl, mert Éva még nem fejezte be a tágabb család szemlélését.

Rám mosolygott.

– Ugyan, nem jelentkezett érte senki.

Dezsőfiék kocsija, pontosabban a téesz lovas kocsija még mindig könnyű járású volt, bár már ráfért volna a gondoskodás. Takarítás, gépolaj, és mintha csapágyas lett volna. Idegen lovak húzták, nem Dezsőfi Károly jószágai. Ezeket az állatokat mástól vették el, a gazda biztosan tudja, kitől, de kis Sanyika nem meri megkérdezni. Tízéves, és már itt van az apja helyett, okos gyerek, és pimasz a humora, de mióta ilyen bonyolult minden, és apuka sokszor rápirított, sőt, egyszer meg is verte, megtanulta befogni a száját. Se a téesszel, se a tanáccsal, se semmivel nem lehet viccelődni, de még kérdezni se igen szabad róla.

Vasárnap van, szeptember, már elkezdődött az 54/55-ös tanév, és Sanyika nemigen emlékszik rá, hogy valaha lett volna máshogy, mint ez az elvtársi világ. Akkor meg, ha mindig így volt, miért ne lehetne viccelődni vele? De az atyai pofon ereje meggyőzte róla: nem szabad.

Dezsőfi Károly kivételezett ember, ülhet az egykori saját kocsiján, gondoskodhat a lovaival. Sanyika éppen most tudta meg tőle, ez mekkora dolog. Kértek a barattyosi határba, amikor a gazda elkezdett mesélni. Elővett egy laposüveget a munkáskabátja zsebéből, meghúzta, és azután mondta, lassú, döcögős mondatokkal, hogy sose gondolta volna, egyszer hálás lesz a sors-

nak, amiért ilyen nevetlen, vad lovai vannak. Pontosabban voltak. Ő úgy szeretne volna lovagoltatni az onokáit, de a Fekete meg a Ráró nem tűrte meg a hátán még a gyerekeket se, csak ő tudta megülni őket, és az ételt sem fogadják el mástól, se a vizet. De most ez jól jön, legalább a közelükbe mehet: egyedül ő eteti a saját egykori lovait a téesz istállójában.

Sanyika bólogat, annyit ért az egészből, hogy a gazda etetheti a lovait, és hogy ez neki jó. A fiú negyvennégyes születésű, apró gyermek volt, amikor még voltak a házaknál lovak, vagy bármi patás. Mióta neki dolga van velük, csak tyúkok lézengenek a falusi portákon, az se sok. Talán akkor sem értené meg a dolgot, ha Dezsőfi Károly, egykori kulák, azt is elmesélné, hogyan rugdosták meg a Sztojka gyerekek a saját konyhája kövén, ami igen komisz dolog volt, de később még az is jól jött, mert így, hogy ő adta be először „önként” mindenét a téeszcsébe, jelentősen enyhült a kuláksága. Amint másnap elsántikált Földi elvtárhoz, a jövődöbéli téeszelnökhöz, és aláírta a papírt, a kulákság szinte megbocsáttatott. Kegyelmes dolog ez, szokta mondani Dezsőfi Károly a feleségének, mert addig úgy hitte, ilyet csak az Úristen tud, de lám, az elvtársak is fejlődnek.

A napraforgók már lehajtották a fejüket, a kukorica sárgállik. Nemsokára törni kell. Az ártér sudár nyárfái zúgnak, csattognak a sárga levelek, pedig a bakon alig mozdul a levegő. Tarló következik, aszályos volt a nyár, már behordták a szénát tető alá. A tarló mellett árok, tavasszal vájta a téesz új markolója, ne álljon a nép búzáján a víz, ha már a városi agronómus parancsára a laposra vetették. De az árok nagy hírrel volt, kinn volt csodálni a fél falu, húsz kubikos munkáját végezte el a masina fél délután. Igaz, olyan lett, mint egy gödör, lapos az alja, de legalább hamar megvolt. Azóta kiharsant benne a gaz, nem gondolja senki, most éppen egyforma magas az árok partján növekvő fűvel, nem látszik belőle semmi.

A lovas kocsi lépésben cammog, a lovak néha szinte megállnak, olyankor a gazda a gyeplőért nyúl, de még hozzá se ér, a lovak lépnek párat. Szórakoznak vele, de az öreg hagyja. Nem sietnek sehová, ismételteti, ez a nap (a Hámán Kató szocialista brigád nagylelkű följánlása) erre van szánya. Ha hamarabb végeznek, ne adj' Isten még kapnak újabb feladatot.

– Kinek köll az?

Sanyika bólogat, ezt már érti, senkinek se köll. Behozzák a cefrés hordókat a Vangel-tanya mellől, amit most úgy kell mondani, Gorkij téesz, B-épület, és mire beérnek vele, más önkéntes munkát már sajnos nem tudnak felajánlani.

Alig néhány felhőcafat inog az égen, riadozik az őszi nap, de van még némi ereje. Sanyika évek múlva is úgy emlékszik, ő már egészen hamar meglátta, és sokáig nézte, bámulta, sőt, többször Dezsőfi Károlyra pillanatott kérdőn, látja-e a letaposott csapást, ami az árok felé vezet. És az árokban azt a ballonkabátos hátat. Károly gazda úgy tett, mintha nem érezné a gyerek pillantását, és persze lehet, hogy tényleg nem vette észre, elbóbiskolt vagy bambult, de a legvalószínűbb, hogy úgy tett, mintha nem érezné magán a kérdő tekintetet.

Nyilván nem tudta, mit csináljon, várta, merre fordulnak a dolgok. Kibíratatlanul vontatott volt a tempó. A lovak is arra tekingettek pedig, a ló kíváncsi állat, meg-megrázták magukat, a jobb oldali, az árok felől húzó nyerített is.

Sanyika nem akarta elhinni, hogy egyszerűen elmennek mellette. Képtelenül közel, nevetségesen komótosan. Nem lehetett máshová nézni. Csak a kabátra. A test feje lóghatott, mert az nem látszik, csak a természetes, gyűrött ballon barnállott. Elnémult az őszi határ, mintha a varjak is féltek volna károggni, csönd lett, csak az araszoló kocsi tengelye nyikordult ritkán. Nem akart elmúlni az egész, nem bírt a kabát eltűnni a fiú látóteréből, oldalról még mindig érzékelte.

Ahogy túlhaladtak rajta, Sanyika még jobban megdermedt. Szorította a saját térdét, nem mert semerre nézni, csak ült, mint feleltetés előtt, vagy mint akinek folyton a hátára sóznak, hogy görbe.

Megkerültek a varjak, belobbant a károgás, és gyakorolni kezdtek megint rajban a fecskék.

– Sanyika!

A fiú nem fordult az öreg felé, de a válla rezzenése jelezte, hallja.

– Sanyika!

Egyszerűen nem bírt Károly gazda felé fordulni.

– Sanyika!

Most nézett oda.

– Az nem Földi elvtárs volt?

Megrántotta a vállát.

– Ember lehetett – felelte.

Dezsőfi Károly elmosolyodott.

– Éles eszed van, fiam, még sokra viheted.

Megfordultak az árok és a mélyszántás szegélyezte keskeny földúton. Jóval hamarabb kellett volna leszállni, és azt a néhány métert visszasétálni, semmi értelme nem volt a komplikált és hosszadalmas manővernek, de Sanyika megint érezte, jobb, ha nem szól, abból nem lehet baj. A lovak erőlködtek, megtolták farból az ipszilonkanyart. Visszafelé azt a néhány lépést szinte már nem is húzták, egy pillanat alatt az árokban fekvő alakhoz értek. Az állatok maguktól megálltak, tudták, hová jöttek.

Dezsőfi Károly köhintett egyet, és úgy fészkelődött, hogy nyikorogjon az elhanyagolt kocsi. Recsegett a bak, nyöszörögött a kocsirúd, az egész alkotmány. Sanyika oldalra nézett, a hangzavar dacára Dezsőfi Károly még a helyén ült, csak most kezdett el, kelleetlenül, mintha emberesen fájna, leereszkedni. Jajgatott, morgott, nyögött. Ahogy tett az árok felé egy lépést, visszánézett a gyerekekre. Sanyika lepattant, egy ugrásból, és mindjárt az öreg mellé pördült.

Úgy léptek, együtt, mintha táncolnának. Ritmusra. Lassú ütemű, kimért tánc volt ez, közben Dezsőfi Károly krárogott, hörgött, köhécselt. Az árokban fekvő kabát alá néha be-bekapott a szél, ők ilyenkor ijedten megtorpantak, de az alak nem mozdult.

Sanyika elvétette a lépést, előrébb került, mint a gazda. Az öreg csak a kezével mutatta, mintha jószágnak tenné, hoci, ő megy elől. A fiú visszaaraszolt. Károly gazda gumicsizmája alatt harsogott a lapulevél, az öreg egyre szaporábban vette a levegőt, nagyot sóhajtott. Leereszkedett az árokba, és mielőtt a testhez nyúlt volna, visszánézett a fiúra. Sanyika ösztönösen bólintott. A gazda is, mintha visszaköszönt volna, mintha indulna valahová.

Megfogta az árokban fekvő testet, a válla alá nyúlt, és félig megfordította. A férfi hajolajtól összeállt haja egy tömbben leesett az arcára: mint valami félig leszakadt paróka. Borotvált arcán elkenődött a pálinkaszagú hánnyás. Dezsőfi Károly köhintett, aztán teljesen máshogyan, mint ahogy eddig a gyerekekkel beszélt, alázatos, fölszorult hangon azt kérdezte.

– Földi elvtárs, miért vagy te az árokban?

A wartburgos esetnek már a neve is tévedés.

Olyan az egész, mint egy vászon, amire túl sok réteget kentek, komplett csendéletek, idillek, tájképek bújnak meg a puffadt festékrétegek alatt. Vagy mint egy otrombán bevakolt templomfal, a régi freskó a kőpor alatt maradt. Így fedi el teljesen a témérdek elmesélés, a sok aprónak gondolt kiszínezés a valóságot. Már nem lehet visszafejteni, évek óta esélytelen. Mióta Alexandert

elhagyta az ereje, fölösleges lett volna erről kérdezni. Apám meg a bátyja, az ifjabbik Márton meg már hosszú évek óta halottak.

Apám meséléseiben a régi családi házból indul a történet, otthon voltak, biztonságban, és ő ura volt a helyzetnek. Az ő verzióiból, anekdotázásából emlékeztem én a Wartburgra, de ez nem jelent semmit, mert konkrétan egyetlen családi összejövetelt sem tudok felidézni, ahol a történet egészében elhangzott volna. Anyu Barkasra esküszik, Böbe nagynénénk meg nem törődik az autókkal, az ő realitásérzéke elkerüli a figyelemelterelő apróságokat (noha az is súlyos kérdés, honnan szereztek a hetvenes évek elején faluhelyen bármilyen kocsit is). Sokkal élénkebben él benne, hogy ifjú férje úgy megütötte magát a bal oldalán, hogy az eset után hónapokig orvoshoz járt a szívével. Komoly sérülés lehetett, az álmos falu sosem fáradt parasztjai nem sajnálták magukat, és ritkán gondoltak a halálra.

Lehet, hogy az árok is tévedés.

Azt is csak én tettem hozzá, úgy képzeltem el, amikor megjelent előttem a legendás fuvar, amikor az ifjabbik Márton meg Ignác hazavitték kedves és akkor még egyetlen sógorukat.

A zárszámadás se jönne rosszul nekem: lehetne visszatérő motívum.

Valami van a zárszámadás körül az életemben. Amikor először hallottam a szót, éreztem, fontos nekem, nyilván sokat emlegették a tudatom előtti időkben a szüleim az ágyam, a bölcsőm fölött, és a szó lerakódott bennem.

A zárszámadásról szöktek ki anyámék a parkba, szeretni egymást.

A fogantatás magában nem történet, a körülmények és a keretek adnak hozzá kölcsön illő szavakat. A hosszú zárszámadási beszéd, a megkésett vacsora, meg hogy anyu, aki akkor még nem volt anyu, illetve már éppen, de még nem tudott róla, hazafelé elhagyta a télikabátját. Az új kabátját. Szegény idők voltak, az elhagyott kabát be nem gyógyuló seb maradt, az éjszaka tanúja pedig én vagyok.

Böbe szerint Alexandert is egy zárszámadásról fuvarozták haza. Nem egyeznek az emlékek. Ami viszont biztos, amire mindenki egyformán vélekedzik, és ami megágyazott a nevetéseknek, az a figyelmetlenség. Hogy Márton meg Ignác semmit sem vettek észre.

– Haza kéne vinni Alexandert! – mondja az ifjabbik Márton, és megvakarja a szakállát. Serceg a szőr, mint egy jószágon.

A Kinizsi utcai öreg parasztház középső kishálószobájában mulatnak a fiatalok, az apró lyuk egyben étkező, konyha és szülők hálója is, földes a padló. A sparhelt finom meleget ad, a férfiak csongrádi házibortól ittasak, savanyú szag van. Annyira kicsi a hely, hogy Juszti mamáék az ágyon ülnek, oda van tolva mellé az asztal. A töpörtyűs pogácsa már elfogyott, szikkadt szilvás táska még akad, jó ízű, de nem illik a savanyú lőréhez.

Egyedül Böbe nincs ott, a legidősebb lány, ők már elköltöztek, ő otthon van, a gyerekekre vigyáz.

A jégvirágos kisablak reggel még olyan volt, mint egy templomi színezett üveg, de már nem látszanak a kecses minták, régen ráfagyott a sok pára.

Az ifjú apa éppen az imént mesélte el, hogy történt gyerekkorában az a legendás lovaskocsizás. Amikor berezelt az öreg Dezsőfi, az Isten nyugosztalja. Hosszan részletezi, fokozza, mutogatja, miként ültek a bakon, és tettek úgy, mintha nem látnák azt a nyavalyás, tök részeg téeszelnőket az árokban. Aztán, ahogy túlhaladtak, mint játszották el, mintha most látták volna meg Földi elvtársat az árokban feküdni. Harsányan röhög, ahogy mesél, Ignác nyerítve tart vele, az ifjabbik Márton nevetése már köhögésbe fordult, a könnyeit és a szemüvegét törölgeti.

De Alexander még tudja fokozni. Most mondja a lényegét, hogy az öreg Dezsőfi azt bírta kérdezni a magát összehányó embertől, akinek folyt az arcán a májsz, hogy mit csinál ott. El is játssza, mint csörtetett oda az árokba az öreg, remélve, Földi elvtárs fölébred.

Már Alexander is részeg, ahogy feláll, dülöngél, de a hangsúlyok még hibátlanok, remekül utánozza Dezsőfi gazdát, raccsol, és erősen megnyomja a szavak elejét.

– Főöldi elvtárs, Főöldi elvtárs, mijért vagy te az árokban?

Megint kirobban a röhögés, az ifjú Alexander fürdik a sikerben, nem tart mértéket, tölt még egy pálinkát. Ettől szinte azonnal akadozni kezd a szava, félóra, és lefordul a székről.

Ekkor mondja Márton.

– Haza kéne vinni.

Az ifjabbik Márton elsőéves a Műszaki Egyetemen, a szembeszomszéd, Bognár elvtárs, a kendergyár párttitkára olyan nyájas vele, hogy kenyérré lehetne kenni. Nincs mérnöke a gyárnak, elképesztően sokban van Szegedről, a központból utaztatni az elvtársat, neki csak a hónapban négy liter pálinkája bánta. Ki győzi azt? Töretlenül bízik benne, hogy Márton hamar kijön levelezőre, talán már az első év után, és neki végre megoldódik a legnagyobb gondja az üzemben.

Amikor a reménysége, az ifjú mérnök becsönget, látja rajta, hogy ittas. Arra gondol, ha most kiségtí a bajban, és kölcsönadja a Wartburgját, egy életre lekötelezi.

Bognár elvtársnak félig jön be a számítása. De az tagadhatatlan, egy dologban igaza lesz. A kocsinak nem esik baja. Egy karcólást sem talál rajta a dühös felesége. A borzalmas patália, amit az asszony azután csap, hogy megtudja, az ura odaadta a személyautót a részeg szomszéd suhancnak, még három házzal arrébb is hallatszik, de következmények nélkül múlik el. Volt már ilyen, és lesz is.

Az ifjú mérnök viszont nem lesz mérnök soha, hiába tanul könnyen, van remek esze, képtelen elviselni azt a számára gigászinak érzett stresszt, amit az egyetemi vizsgák jelentenek. Az első félévben föladja, és a vasúthoz szegődik jegykezelőnek, úgy is hal meg, kék vasúti ingben.

Több mint tíz perc, mire a két részeg sógor, Márton és Ignác beültetik Alexandert az autóba; jobb oldalra, hátra. Megkönnyebbülve isznak még egy pohár vizes bort, aztán indulnak el.

Amikor megérkeznek az újfaluba, a nővérükkel úgy beszélnek, mintha ők maguk volnának az irgalom. Italt követelnek a hőstettért cserébe: hazahozták Böbének a férjét. A gyerek nyöszörög, ennie kéne, és az is lehet, pelenka se ártana rá másik. Böbe türelmetlenül kérdez vissza.

– Hol van?

Amikor Mártonra egészen ráripakodik, és kiabálva kérdezi tőle, végre csönd lesz.

– Hol van?!

– Kicsoda? – kérdezi őszinte megdöbbenéssel Márton, és az öccsére néz.

A dermedt pillanatot a csecsemő riadt nyöszörgése oldja föl. Egyszerre rúgják ki maguk alól a hokedlit, botladoznak ki az autóhoz. A jobb hátsó ajtó, hol Alexander ült, nincs rendesen becsukva. Ignác benéz, hátha a kocsiiban fekszik, a földön hever – de a sógora nincs sehol.

Gyalog indulnak vissza, egyikük a jobb oldali, másikuk a bal oldali árkok partján, a lápszagú gödrökhöz beszélnek, szólogatják a sógort, szégyellik az Alexander becenevet.

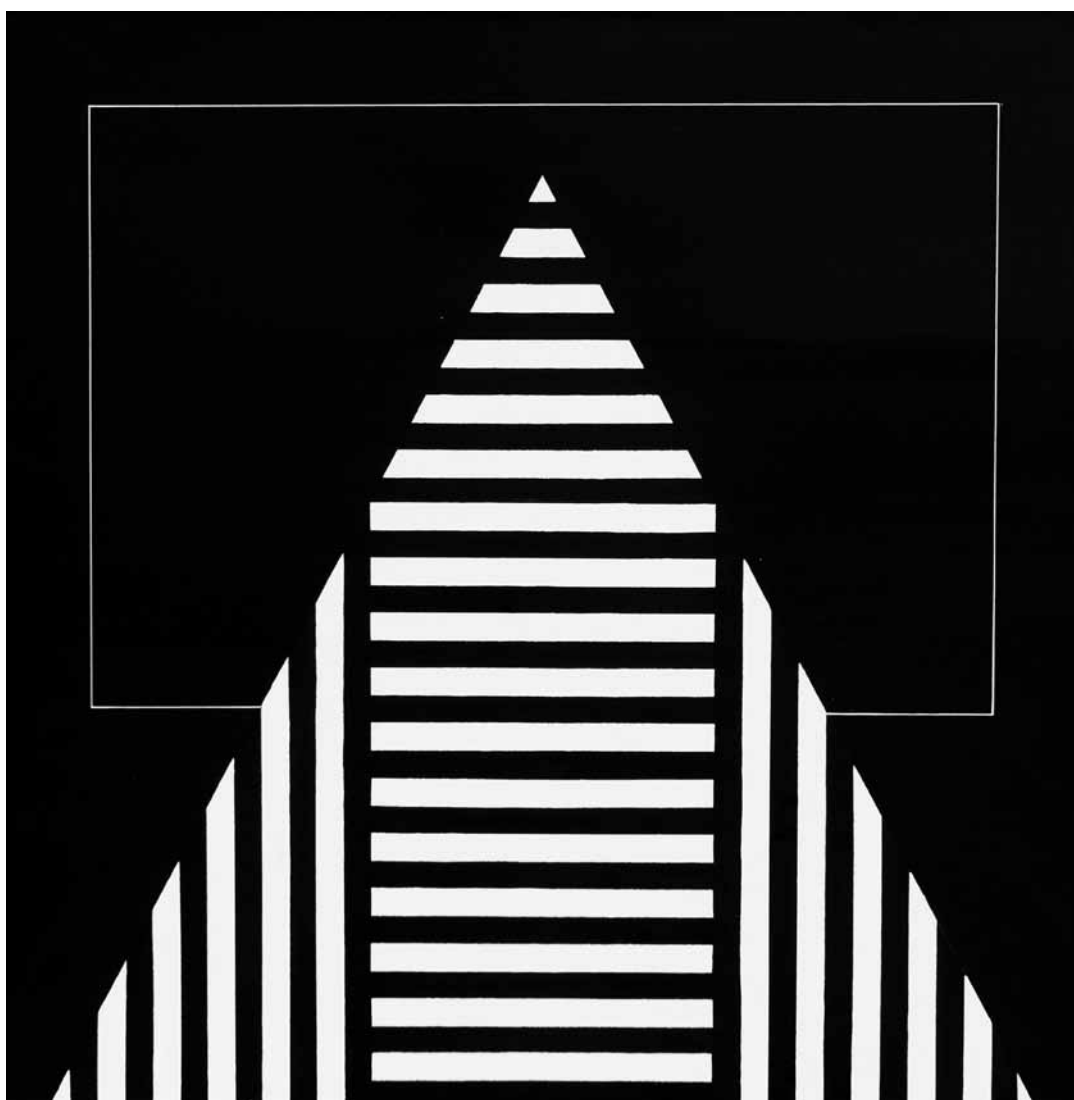
– Sanyi! Sanyi, szóljál mán valamit!

Figyeljük a családi hierarchiát: jókor kell mozdulni, a rokonsági foknak megfelelően. Az se jó, ha az ember tolakszik, az se, ha alulértékeli magát. Mindkettővel megbánthatja a gyászoló családot. Az, hogy mi, Alexander gyerekeinek unokatestvérei közvetlenül a sírhoz mehessünk, majdnem túl nagy tisztesség is, ezt könnyű kiszámolni. Mi megyünk Szabolccsal utoljára.

Ahogy elindulok, hallani vélem Alexander nevetését.

Olyan, mint egy védjegy, mindenkit fölvidít. Megkerülöm a földhalmot, a sírásók már fölvevették a lapátokat, látják, mi vagyunk a vége. Alexander nevet a fejemben, csak nevet és mesél. Meglátom a földben a koporsó lakkozott fáját. Földi elvtárs fölriad Dezsőfi Károly rázogatóására, böfög egy ordenárét, aztán, mint egy báb, fölül az árokban: csak a feje látszik ki. Beledobom a sírgödörbe a szegfűt.

– Alékszandër! – kiabálja kásás hangon Földi elvtárs. – Hát té?

KONOK TAMÁS, Csíkos piramis, 2012/14 (MAG)